

ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

THEORY OF PEDAGOGICAL PROCESS

УДК 37.011.33

Світлана Сисоєва
ORCID iD 0000-0003-2499-732X

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
академік-секретар Відділення загальної педагогіки
та філософії освіти
Національної академії педагогічних наук України,
вул. Січових Стрільців, 52-А,
04053 Київ, Україна, s.sysoieva@kubg.edu.ua

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядається сутність і зміст поняття загальної педагогіки в контексті його співвіднесення з множинністю знань про освіту, її розвиток та удосконалення понятійно-термінологічного апарату сучасних педагогічних досліджень; показано, що загальна педагогіка розуміється як наука і як наукова дисципліна, а визначення загальної педагогіки, як правило, включає обидва аспекти; зроблено висновок, що загальна педагогіка як ядро педагогічної науки досліджує й розкриває ключові педагогічні категорії, поняття, концепції, парадигми, підходи, закони, закономірності, принципи, за якими розгортається будь-яке педагогічне явище чи педагогічний процес, розробляє методологію побудови педагогічної науки та проведення педагогічного дослідження, методи й методики оцінювання ефективності педагогічних явищ і процесів, критерії ефективності науково-педагогічної діяльності.

Ключові слова: виховання; загальна педагогіка; методологія; наукова термінологія; освіта.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2019.1-2.714>

Вступ. Інтеграційні процеси, що відбуваються у світі, розвиток європейського дослідницького простору викликають зміни в термінології наук про освіту – освіту як сферу суспільної діяльності, та педагогічної науки, спрямованої на дослідження процесів виховання сучасної людини. Взаємопроникнення наукової термінології з різних галузей наукового знання, поява нових і відмирання старих понять є неминучим в умовах стрімкого розвитку засобів інформації, динамічного розвитку суспільства й технологічного прогресу, здійс-

нення намірів щодо інтеграції в глобальний й європейський освітній простір. Для України проблема сучасної наукової термінології набуває особливого значення, оскільки використання європейських документів, зокрема в галузі освіти, вимагає перекладу англійських понять, адекватного за змістом до усталеного українського педагогічного тезаурусу.

Проблема систематизації і впорядкування термінології в українській науці не є новою. Перші спроби систематичної термінологічної праці в Україні можна віднести до 80–90-тих рр. XIX ст., коли Володимир Левицький та Іван Верхратський почали друкувати у «Записках

наукового товариства імені Тараса Шевченка» невеликі словники математичних термінів (Краткое методическое пособие, 1979, с. 5). Значна увага приділялася удосконаленню педагогічної термінології в працях Івана Огієнка. «Усі вчені в усіх своїх наукових працях, а надто шкільних підручниках мусять конче дотримуватися однієї для цілої нації спільної наукової термінології», – наголошував він. Наукова педагогічна термінологія, на його думку, є «двигуном розвитку науки», а рідномовна термінологія – «найкорисніша для народу» (Огієнко, 1995, с. 35–36.).

Серед педагогічних праць другої половини ХХ ст., в яких досліджувалися окремі проблеми педагогічної термінології, можна виділити роботи Ю. Бабанського, А. Валицької, М. Галагузової, Г. Железовської, В. Загвязінського, В. Краєвського, В. Ледньова, Б. Ліхачьова, Н. Никандрова, В. Полонського, М. Скаткіна (Сисоева, Соколова, 2010).

Розвиток понятійно-категоріального апарату педагогіки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. відображає особливості сучасного етапу технологічного прогресу, а відповідно, характерні риси освіти доби глобалізації та інформатизації.

Українські учені і практики зробили значний внесок у розвиток світової і національної педагогічної термінології. В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка (1997) розглянуто широке коло понять й термінів, проаналізовано педагогічні теорії й концепції, виділено і потлумачено категорії, які стосуються навчально-виховного процесу.

У 2001 р. було видано «Педагогічний словник» за редакцією М. Ярмаченка (2001). У «Словнику навчально-педагогічних понять і термінів», підготовленому фахівцями Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Вовк, 2001), розкривається зміст понять до таких розділів навчальної програми, як загальні основи педагогіки; дидактика; теорія виховання; школознавство. «Педагогічний словник-лексикон», автором якого є А. Василюк (2004), містить терміни та поняття, а також назви й описи освітньо-педагогічних міжнародних організацій та інституцій, інформацію про міжнародні освітні документи, програми з веб-адресами.

Варто також згадати інші наукові праці: «Соціолого-педагогічний словник» (Гончаренко, Радул, 2004); «Короткий енциклопедичний словник зарубіжних педагогічних термінів»

(1995); термінологічний словник «Основи педагогічної творчості і майстерності» В. Сидоренко (2005).

Наукове видання Академії педагогічних наук України – «Енциклопедія освіти» (2008), стала першою у вітчизняній літературі довідниково-аналітичною працею, у якій, як зазначає В. Кремень, «на належному рівні науковості, повноти й доступності відображено багатомірність сучасних знань про освіту» (с. 3).

Отже, прагнення вчених і практиків адекватно осмислити дійсність, точно відобразити наукове знання в поняттях, вербально унаочнити їх у матеріальній знаковій формі для передачі досвіду їх застосування зумовлюють постійне вдосконалення термінологічної системи кожної галузі науки.

В українській системі освіти сьогодні спостерігається термінологічний вибух, який призводить до номінації нових понять та визначення додаткових дефініцій у тих, що характеризуються усталеним в науці значенням.

Мета нашої статті полягає в аналізі сучасного змісту й сутності поняття «загальна педагогіка» з метою його співвіднесення з множинністю знань про освіту, про її розвиток та удосконалення понятійно-термінологічного апарату сучасних педагогічних досліджень.

Загальна педагогіка в сучасному науковому дискурсі. Українські дослідники по-різному окреслюють поняття загальної педагогіки, її сутність та зміст. Загальна педагогіка визначається як: самостійна галузь педагогіки, яка вивчає і формує принципи, методи, види, форми навчання й виховання, загальні для всіх вікових груп (Мартиненко, Хоружа, 2002, с. 11); базова наукова дисципліна, що вивчає загальні закономірності виховання людини, розробляє теоретико-методологічні та методичні засади навчально-виховного процесу в різноманітних освітньо-виховних закладах (Ягупов, 2002); наука про освіту, навчання, виховання і розвиток інноваційної і глобалістичної людини, самодостатньої і демократичної особистості (Найдьонов, 2008, с. 3); базова наукова дисципліна, яка вивчає загальні закономірності виховання людини (Збірник тестів з курсу «Педагогіка», 2008, с. 11); наука, що вивчає головні теоретичні й практичні питання виховання, навчання і освіти, загальні проблеми навчально-виховного процесу (Фіцула, 2002); наука про виховання людини, що структурно як предмет складається з наступних розділів: загальні основи, теорія виховання, теорія навчання, школознавство

(Опорні конспекти лекцій з навчальної дисципліни «Педагогіка», 2011, с. 2, 8); галузь науки, що вивчає загальні засади педагогіки як науки, методологію педагогіки (Паспорт спеціальності 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки); наука, яка вивчає основні закономірності здійснення навчально-виховної діяльності і функціонування освіти (Педагогіка як наука).

Традиційно вважають, що загальна педагогіка складається з чотирьох розділів: основи педагогіки (обґрунтовує її філософські підвалини), теорія освіти й навчання (дидактика, яка вивчає сутність навчального процесу), теорія виховання (обґрунтовує закономірності, цілі, завдання, зміст, методи, форми виховного процесу), теорія управління навчально-виховним закладом (вивчає систему управління школою і діяльність органів освіти) (Ягупов, 2002).

Існують і більш системні визначення загальної педагогіки як галузі науки про освіту, яка вивчає фундаментальні закономірності виховання і навчання. В її основу покладено сукупні для різних вікових груп і різних типів навчально-виховних установ завдання дослідження та організації форм, принципів і методів навчання і виховання. Загальна педагогіка являє собою систему, частинами якої є: 1) теорія і практика навчання; 2) теорія і практика виховання; 3) теорія організації та керівництва системою освіти (Заразнова). Як предмет загальна педагогіка розглядається як базова наукова дисципліна для всіх педагогічних галузей, яка вивчає головні теоретичні й практичні питання виховання, навчання та освіти, формулює принципи, форми й методи навчання та виховання, які є загальними для всіх вікових груп людей та навчально-виховних закладів (Наукові галузі педагогіки).

Іноземні дослідники розглядають загальну педагогіку як базову наукову дисципліну, що вивчає закономірності виховання людини, розробляє загальні основи навчально-виховного процесу у виховних закладах усіх типів (Воронин, 2006). Зазначається, що загальна педагогіка досліджує основні закономірності освіти, а в системі загальної педагогіки прийнято виділяти достатньо самостійні галузі: 1) загальні основи педагогіки – вивчає предмет, методологію педагогічного дослідження, обґрунтовує мету і структуру цілісного процесу освіти; 2) теорія виховання – вивчає закономірності процесу виховання; 3) теорія навчання, або дидактика, – вивчає закономірності процесу навчання; 4) теорія управління освітою – ви-

вчає теоретичні основи педагогічного менеджменту (Голованова, 2005). Інші автори дають схожі визначення загальної педагогіки як такої, що досліджує основні закономірності виховання як спеціально організованого педагогічного процесу; становить основу для розвитку всіх галузей педагогічного знання: загальні основи педагогіки, дидактика (теорія навчання), теорія виховання, школознавство (теорія управління і керівництва шкільною справою) (Іванова, 2013). Також загальна педагогіка розглядається як галузь, що досліджує загальні закономірності освіти та засоби вирішення педагогічних завдань (Герашенко, 2012); вивчає закони передачі соціального досвіду старшим поколінням й активного засвоєння цього досвіду молодшим (Общая педагогика). Вважається, що предметом загальної педагогіки є не тільки аналіз наукових поглядів на сутність, завдання, зміст і методи виховання («Філософія виховання»), але й самої практики виховання, навчання і освіти (Лябухіна, Василега, 2016).

Більш узагальнений підхід знаходимо у працях М. Лікеєвої (2009), яка визначає загальну педагогіку як теоретичну систему педагогічних наук, які досліджують педагогічні знання, теорію і практику, методи і функції, місце педагогіки серед інших наук. У загальній педагогіці дослідниця виділяє два рівні: теоретичний і прикладний (нормативний) та підкреслює, що традиційно загальна педагогіка містить чотири великі розділи: 1) загальні основи; 2) дидактика (теорія навчання); 3) теорія виховання; 4) школознавство. Разом з тим вчена справедливо зазначає, що названі розділи в останні десятиліття стали великими самостійними галузями знань.

Отже, у склад загальної педагогіки як базової наукової дисципліни, що досліджує основні закономірності виховання, розробляє загальні основи освітнього процесу у виховних закладах усіх типів, включають наступні розділи: 1) вступ до педагогічної діяльності (вивчає сутність професійної педагогічної діяльності, її проблеми, завдання, характерні особливості); 2) загальні основи педагогіки (вивчає категоріальний апарат педагогіки, педагогічні закони і основні педагогічні закономірності, які не залежать від віку та інших особливостей учнів, правила і принципи); 3) теорія виховання (вивчає спеціально організований процес виховання в цілому і за напрямками виховної роботи); 4) дидактика (досліджує закономірності освіти і навчання, головним чином ви-

кладання і засвоєння знань, формування умінь і навичок, а також виховні можливості різних видів навчальних занять безвідносно до окремої дисципліни); 5) теорія управління освітніми системами (вивчає проблематику загальної організації освітніх закладів та їх систем); 6) методологія педагогіки (вивчає методи, методіку і техніку педагогічного дослідження); 7) філософія і історія освіти (вивчає розвиток педагогічних ідей, розвиток виховання, освіти, навчання в різні історичні епохи) (Ерофеева, 2006).

Польська дослідниця М. Новак пише, що загальна педагогіка становить хребет, центральний пункт, який координує й зберігає педагогічні науки від небезпеки їх розпорошення або загублення власного педагогічного характеру. Дослідниця вважає, що загальна педагогіка спрямована на пошук логічної, критичної, систематизованої й загальної системи важливого знання по відношенню до всього того, що ми окреслюємо поняттям «освіта», а більш конкретно спрямована на конкретні ситуації, які ми називаємо ситуаціями виховання. М. Новак бачить сучасні спрямування в загальній педагогіці, передусім, в її «розширені» відповідно до сучасних педагогічних інтересів. У цій тезі відображається загальна традиційна тенденція розвитку педагогіки у Республіці Польща, коли терміном «педагогіка» охоплюється велика кількість педагогічних субдисциплін, кожна з яких має свій предмет дослідження і відповідає на сучасні суспільні виклики: економіка освіти, медіа освіта тощо (цит. за: Spryszyński).

Відповідно до польської енциклопедії наукового знання (Leksykon PWN, 2004) загальна педагогіка є розділ педагогіки, який займається її теоретичними основами. У перелік питань загальної педагогіки входять такі тематичні комплекси: сучасні напрями і педагогічні ідеології; філософія виховання; аксіологія виховання; методологічні докази педагогіки; античні основи виховання та його суспільні функції; мова педагогіки і заходи термінологічні; ідентичність педагогіки; метатеорія педагогіки; відносини між теорією і освітньою практикою; місце педагогіки в контексті цивілізаційних змін. Таким чином польська енциклопедія наукового знання визначає загальну педагогіку як розділ педагогіки, що розглядає основи, структуру й цілі виховання, методологію педагогічних досліджень, аналіз загальних педагогічних та філософських доктрин, основами освіти й виховання.

Статус загальної педагогіки не є серед поль-

ських педагогів визначеним й однозначно окресленим. Варто підкреслити, що у польському науковому просторі загальна педагогіка включається у педагогіку як її субдисципліна і дискусії про роль і необхідність загальної педагогіки все більше загострюються, привертаючи увагу польських вчених та практиків. Дискусія розгортається навколо питання про те, що якщо загальна педагогіка не бачить сама себе як спеціальну наукову дисципліну про виховання, яка відповідає поняттю загального, тобто того, що не може бути розглянуте й виявлене у площині окремих педагогічних субдисциплін та інших наук про виховання, то вона позбавлена сенсу, а її виключно абстрактні твердження не сприяють розвитку ані педагогічної практики, ані педагогічної теорії.

Висновки. Таким чином, загальна педагогіка розуміється у двох аспектах: як наука і як науко-ва дисципліна. Визначення загальної педагогіки, як правило, включає обидва аспекти. Разом з тим, існує суттєва різниця розуміння загальної педагогіки як науки і як наукової дисципліни.

На нашу думку, загальна педагогіка як наука розвиває і досліджує явища, які притаманні всім гілкам цілісного педагогічного знання, як загальне, що об'єднує особливе й одиничне, вона є ядром педагогічної науки, складає її підґрунтя, яке на змістовно-сутнісному рівні відрізняє педагогічну науку від всіх інших галузей наукового знання і присутнє у будь-якому педагогічному феномені.

Загальна педагогіка розробляє методологію побудови цілісної педагогічної науки, педагогічного дослідження, досліджує й розкриває закони, закономірності, принципи, за якими розгортається будь-яке педагогічне явище чи педагогічний процес, ключові педагогічні категорії, поняття, концепції, парадигми, підходи, розробляє методи й методіки оцінювання ефективності педагогічного дослідження, критерії ефективності науково-педагогічної діяльності.

Розглядаючи педагогічне явище цілісно, як особливе й одиничне в загальному, загальна педагогіка вибудовує цілісний науковий простір педагогічної науки, її предмет, функції, соціальні й суспільно-важливі завдання, які вирішує педагогічна наука та практика.

Серед актуальних проблем загальної педагогіки лишаються: методологія педагогічних досліджень, проблеми виховання й соціалізації дітей та молоді, історія педагогіки, порівняль-

на педагогіка, проблеми управління освітніми закладами та стратегії їх розвитку. Сучасність вирішення окреслених проблем визначається повнотою врахування тих умов, у яких опинилася сьогодні людина: глобалізований світ, технологічні виклики, розширення медіапростору і його вплив на свідомість людини, криза цін-

ностей, проблеми міжкультурної комунікації тощо.

Дослідження цих складних проблем потребує нової методології педагогічних досліджень на рівні мульти- і міждисциплінарності. Розроблення такої методології є нагальною потребою сучасної педагогічної науки і практики.

Література

- Василіук А. Педагогічний словник-лексикон: Англійсько-український, українсько-англійський. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2004. 154 с.
- Вовк Л. П. (укладач). Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 83 с.
- Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике. Екатеринбург: ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. 135 с.
- Герашенко Н. В. Общая педагогика: учебное пособие для подготовки к интернет-тестированию. Волгоград: ВГАФК, 2012. 76 с. URL: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks359613 (дата звернення: 31.03.2019).
- Голованова Н. Ф. Общая педагогика. Санкт-Петербург: Речь, 2005. 317 с.
- Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
- Енциклопедія освіти / гол.ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- Ерофеева В. Система педагогических наук (отрасли и разделы). *Общие основы педагогики: конспект лекций*. Москва: Высшее образование, 2006. 187 с. URL: http://www.e-reading.club/chapter.php/98165/5/Erofeeva_-_Obshchie_osnovy_pedagogiki__konspekt_lekciiii.html (дата звернення: 31.03.2019).
- Заразнова М. С. Основні галузі педагогіки та їх завдання. URL: http://ua-referat.com/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D1%97%D1%85_%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення: 31.03.2019).
- Збірник тестів з курсу «Педагогіка»: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. Д. Герцюка, Л. Ковальчук: У 3 ч. Ч. 2. Загальні основи педагогіки. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 152 с.
- Короткий енциклопедичний словник зарубіжних педагогічних термінів / за ред. І. Г. Тараненко, Б. Ф. Мельниченка, Г. В. Степенко. Київ: ІСДО, 1995. 68 с.
- Иванова В. А., Левина Т. В. Педагогика: электронный учебно-методический комплекс. Красноярск: НИИ АММ КрасГАУ, 2013. URL: http://www.kgau.ru/distance/mf_01/ped-asp/01_01.html (дата звернення: 31.03.2019).
- Краткое методическое пособие по разработке и упорядочению научной терминологии / Отв. ред. В. И. Сифоров. Москва: Наука, 1979. 126 с.
- Ликеева М. В. Основы общей педагогики: учебное пособие. Нижний Новгород: НижГМА, 2009. 79 с.
- Лябухина А. Д., Василега Д. С. Общая педагогика, история педагогики и образования. *Педагогика успеха: перспективы и возможности*. Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. URL: https://interactive-plus.ru/ru/article/116498/discussion_platform (дата звернення: 31.03.2019).
- Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка: Навчальний посібник. Київ: МАУП, 2002. 176 с.
- Найдьонов І. М. Навчальна програма дисципліни «Загальна педагогіка» (для бакалаврів). Київ: МАУП, 2008. 34 с.
- Наукові галузі педагогіки. URL: <http://studies.in.ua/ekzamen-pedagogika/1403-naukov-galuz-pedagogki.html> (дата звернення: 31.03.2019).
- Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів: Фенікс, 1995. 46 с.
- Общая педагогика. URL: https://author24.ru/spravochniki/pedagogika/obschie_osnovy_pedagogiki/obschaya_pedagogika/ (дата звернення: 31.03.2018).

- Опорні конспекти лекцій з навчальної дисципліни «Педагогіка». Кам'янець-Подільський, 2011. 26 с. URL: <http://kafedragum-artcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD.%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8.pdf> (дата звернення: 31.03.2019).
- Паспорт спеціальності 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. URL: <http://www.rshu.edu.ua/images/vr/pasports.pdf> (дата звернення: 31.03.2019).
- Педагогіка як наука. URL: <http://www.refine.org.ua/pageid-4820-1.html> (дата звернення: 31.03.2019).
- Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
- Сидоренко В. Термінологічний словник «Основи педагогічної творчості і майстерності». *Відкритий урок*. 2005. № 21–22. С. 28–46.
- Сисоєва С. О, Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Київ: ЕКМО, 2010. 362 с.
- Соціолого-педагогічний словник / уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; за ред. В. В. Радула. Київ: ЕКСОб, 2004. 304 с.
- Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Академія, 2002. 528 с.
- Ягупов В. В. Педагогіка: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
- Leksykon PWN. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, 2004. 1184 s.
- Spryszynski J. Polskie koncepcje pedagogiki ogólnej. URL: <http://www.edukacja.edux.pl/p-2375-polskie-koncepcje-pedagogiki-ogolnej.php> (дата звернення: 31.03.2019).

References

- Vasilyuk, A. (2004). *Pedagogichnij slovník-leksikon: Anglijsko-ukrayinskij, ukrayinsko-anglijskij [Pedagogical Dictionary-Lexicon: English-Ukrainian, Ukrainian-English]*. Nizhin, Ukraine: NDU im. M. Gogolya (ukr).
- Vovk, L. P. (Ed.) (2001). *Slovník navchalno-pedagogichnih ponyat i terminiv: metodichnij posibnik [Dictionary of educational and pedagogical concepts and terms: a methodical manual]*. Kyiv, Ukraine: Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova (ukr).
- Voronin, A. S. (2006). *Slovar terminov po obshej i socialnoj pedagogike [Glossary of terms in general and social pedagogy]*. Ekaterinburg, Russia: GOU VPO UGTU-UPI (rus).
- Gerashenko, N. V. (2012). *Obshaya pedagogika: uchebnoe posobie dlya podgotovki k internet-testirovaniyu [General pedagogy: a training manual to prepare for online testing]*. Volgograd, Russia: VGAFK. Retrieved from http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks359613 (rus).
- Golovanova, N. F. (2005). *Obshaya pedagogika [General pedagogy]*. Saint Petersburg, Russia: Rech (rus).
- Goncharenko S. (1997). *Ukrayinskij pedagogichnij slovník [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv, Ukraine: Libid (ukr).
- Kremen, V. G. (Ed.) (2008). *Enciklopediya osviti [Encyclopedia of Education]*. Kyiv, Ukraine: Yurinkom Inter (ukr).
- Erofeeva, V. Sistema pedagogicheskikh nauk (otrasli i razdely) [The system of pedagogical sciences (branches and sections)]. *Obshie osnovy pedagogiki: konspekt lekciij*. Moscow, Russia: Vysshee obrazovanie, 2006. Retrieved from http://www.e-reading.club/chapter.php/98165/5/Erofeeva_-_Obshchie_osnovy_pedagogiki_konspekt_lekcii.html (rus).
- Zarazonova, M. S. *Osnovni galuzi pedagogiki ta yih zavdannya [The main branches of pedagogy and their tasks]*. Retrieved from http://ua-referat.com/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D1%97%D1%85_%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (ukr).
- Gertsyuk, D., Kovalchuk, L. (Eds.) (2008). *Zbirnik testiv z kursu «Pedagogika»: Navchalno-metodichnij posibnik [Collection of tests for the course «Pedagogy»: Educational and methodical manual]*. U 3 ch. Ch. 2. Zagalni osnovy pedagogiki. Lviv, Ukraine: Vidavnychij centr LNU imeni Ivana Franka (ukr).
- Taranenko, I. G., Melnichenko, V. F., Stepenko, G. V. (Eds.) (1995). *Korotkij enciklopedichnij slovník zarubizhnih pedagogichnih terminiv [Brief encyclopedic dictionary of foreign pedagogical terms]*. Kyiv,

- Ukraine: ISDO (ukr).
- Ivanova, V. A., Levina, T. V. (2013). *Pedagogika: elektronnyj uchebno-metodicheskij kompleks [Pedagogy: e-learning complex]*. Krasnoyarsk, Russia: NII AMM KrasGAU. Retrieved from http://www.kgau.ru/distance/mf_01/ped-asp/01_01.html (rus).
- Siforov, V. I. (Ed.) (1979). *Kratkoe metodicheskoe posobie po razrabotke i uporyadocheniyu nauchnoj terminologii [A brief guide to the development and streamlining of scientific terminology]*. Moscow, Russia: Nauka (rus).
- Likeeva, M. V. (2009). *Osnovy obshej pedagogiki: uchebnoe posobie [Basics of General Pedagogy: a textbook]*. Nizhnyj Novgorod, Russia: NizhGMA (rus).
- Lyabuhina, A. D., Vasilega, D. S. (2016). *Obshaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya [General pedagogy, history of pedagogy and education]*. *Pedagogika uspeha: perspektivy i vozmozhnosti*. Cheboksary, Russia: CNS «Interaktiv plus» (rus).
- Martinenko, S. M., Horuzha, L. L. (2002). *Zagalna pedagogika: Navchalnij posibnik [General Pedagogy: Textbook]*. Kyiv, Ukraine: MAUP (ukr).
- Najdonov, I. M. (2008). *Navchalna programa disciplini «Zagalna pedagogika» (dlya bakalavriv) [Educational program of the discipline «General pedagogy» (for bachelors)]*. Kyiv, Ukraine: MAUP (ukr).
- Naukovi galuzi pedagogiki [Scientific branches of pedagogy]*. Retrieved from <http://studies.in.ua/ekzamen-pedagogika/1403-naukov-galuz-pedagogki.html> (ukr).
- Ogiyenko, I. (1995). *Nauka pro ridnomovni obov'yazki [The science of native-language duties]*. Lviv, Ukraine: Feniks (ukr).
- Obshaya pedagogika [General pedagogy]*. Retrieved from https://author24.ru/spravochniki/pedagogika/obschie_osnovy_pedagogiki/obschaya_pedagogika/ (rus).
- Oporni konspekti lekcij z navchalnoyi disciplini «Pedagogika» [Reference notes of lectures on pedagogical discipline «Pedagogy»]*. (2011). Kam'yanets-Podilskij, Ukraine. Retrieved from <http://kafedragum-artcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD.%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8.pdf> (ukr).
- Pasport specialnosti 13.00.01 – Zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiki [Passport of specialty 13.00.01 - General pedagogics and history of pedagogy]*. Retrieved from <http://www.rshu.edu.ua/images/vr/pasports.pdf> (ukr).
- Pedagogika yak nauka [Pedagogy as a science]*. Retrieved from <http://www.refine.org.ua/pageid-4820-1.html> (ukr).
- Yarmachenko, M. D. (Ed.) (2001). *Pedagogichnij slovnik [Pedagogical dictionary]*. Kyiv, Ukraine: Pedagogichna dumka (ukr).
- Sidorenko, V. (2005). *Terminologichnij slovnik «Osnovi pedagogichnoyi tvorchoosti i majsternosti» [Terminological dictionary «Fundamentals of pedagogical creativity and craftsmanship»]*. *Vidkritij urok*, 21–22, 28–46 (ukr).
- Sisoyeva, S. O., Sokolova, I. V. (2010). *Problemi neperervnoyi profesijnoyi osviti: tezaurus naukovogo doslidzhennya [Problems of Continuing Professional Education: Thesaurus of Scientific Research]*. Kyiv, Ukraine: EKMO (ukr).
- Goncharenko, S. U., Radul, V. V., Dubinka, M. M. (Eds.) (2004). *Sociologo-pedagogichnij slovnik [Sociological-pedagogical dictionary]*. Kyiv, Ukraine: EksOb (ukr).
- Ficula, M. M. (2002). *Pedagogika: Navchalnij posibnik dlya studentiv vishih pedagogichnih zakladiv osviti [Pedagogy: A manual for students of higher pedagogical educational institutions]*. Kyiv, Ukraine: Akademiya (ukr).
- Yagupov, V. V. (2002). *Pedagogika: Navchalnij posibnik [Pedagogy: A manual]*. Kyiv, Ukraine: Libid (ukr).
- Leksykon PWN* (2004). Warsaw, Poland: Wydawnictwo Naukowe (pl).
- Spryszynski, J. *Polskie koncepcje pedagogiki ogolnej*. Retrieved from <http://www.edukacja.edux.pl/p-2375-polskie-koncepcje-pedagogiki-ogolnej.php> (pl).

ОБЩАЯ ПЕДАГОГИКА В СОВРЕМЕННОМ НАУЧНОМ ДИСКУРСЕ

Сысоева Светлана, доктор педагогических наук, профессор,
академик НАПН Украины, академик-секретарь Отделения общей педагогики и философии
образования Национальной академии педагогических наук Украины,
ул. Сечевых Стрельцов, 52-А, 04053 Киев, Украина, s.sysoieva@kubg.edu.ua

В статье рассматривается сущность и содержание понятия общей педагогики в контексте его соотношения с множественностью знаний об образовании, его развитие и совершенствование понятийно-терминологического аппарата современных педагогических исследований; доказано, что общая педагогика понимается как наука и как научная дисциплина, а определение общей педагогики, как правило, включает оба аспекта; сделан вывод, что общая педагогика как ядро педагогической науки исследует и раскрывает ключевые педагогические категории, понятия, концепции, парадигмы, подходы, законы, закономерности, принципы, по которым разворачивается любое педагогическое явление или педагогический процесс, разрабатывает методологию построения педагогической науки и проведение педагогического исследования, методы и методики оценки эффективности педагогических явлений и процессов, критерии эффективности научно-педагогической деятельности.

Ключевые слова: воспитание; общая педагогика; методология; научная терминология; образование.

GENERAL PEDAGOGY IN THE MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Sysoieva Svitlana, Doctor of Science (Pedagogy), Professor, Academician of the NAES of Ukraine,
Academician-Secretary of the Department of General Pedagogy and Philosophy of Education,
the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
52-A Sichovykh Striltsiv Str., 04053 Kyiv, Ukraine, sysoieva@kubg.edu.ua

The article deals with the essence and content of the concept of general pedagogy in the context of its correlation with the multiplicity of knowledge about education, its development and improvement of the conceptual and terminological apparatus of modern pedagogical research. It has been emphasized that general pedagogy is understood as science and as a scientific discipline, and the definition of general pedagogy, as a rule, includes both aspects. The article concludes that general pedagogy is the core of pedagogical science; it forms its basis, which at the substantive-essential level distinguishes pedagogical science from all other branches of scientific knowledge. General pedagogy studies and discloses key pedagogical categories, notions, concepts, paradigms, approaches, laws, patterns, principles according to which any pedagogical phenomenon or pedagogical process are opened out, develops a methodology for building pedagogical science and conducting pedagogical research, methods and methodology for evaluating the effectiveness of pedagogical phenomena and processes, criteria of the scientific and pedagogical activity effectiveness, analysis of general pedagogical and philosophical doctrines.

The actual problems of general pedagogy are the methodology of pedagogical research, problems of the upbringing and socialization of children and youth, history of pedagogy, comparative pedagogy, problems of managing educational institutions and strategies for their development. The modernity of the solution of the indicated problems is determined by the completeness of the account of the conditions in which people find themselves today: the globalized world, technological challenges, expansion of the media space and its impact on human consciousness, a crisis of values, problems of intercultural communication, and the like.

The study of these complex problems requires a new methodology of pedagogical research at the level of multi- and interdisciplinarity. The development of such a methodology is an urgent need for modern pedagogical science and practice.

Key words: education; general pedagogy; methodology; scientific terminology; upbringing.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2019

Прийнято до друку 30.05.2019